

სოციალური მენარმეობის კვლევის მეთოდოლოგია და გავლენა საქართველოს სოციალური ამოცანების გადაწყვეტაზე

შენგელია თემურ

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
თსუ-ის პროფესორი,
„საერთაშორისო ბიზნესის“ კათედრის ხელმძღვანელი

სოციალური მენარმეობა დღეისათვის წარმოადგენს ბიზნესის განვითარების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს მიმართულებას. მსოფლიო გამოცდილებიდან გამომდინარე მისი მიზანი არა მხოლოდ მოგების მიღება, არამედ სოციალური სიკეთეების შექმნაა [1; 2, გვ. 335].

საქართველოს მთავრობის მიერ შემუშავებულ „მცირე და საშუალო მენარმეობის განვითარების სტრატეგიაში“ ხაზგასმულია სოციალური მენარმეობის განვითარების მნიშვნელობა ქვეყანაში არსებული უმწვავესი სოციალური პრობლემების გადაჭრის საქმეში. სახელმწიფოს პირდაპირი ვალდებულება სოციალურად სენსიტიური ჯგუფების მხარდაჭერა, მათთვის სამუშაო ადგილების შექმნაა, რაც შეიძლება მიღწეულ იქნას სოციალური მენარმეობის განვითარების გზით.

ამასთან, ქვეყანაში დღესაც არ არის მკაფიო წარმოდგენა სოციალური მენარმეობის როლსა და ფუნქციებზე, უფრო მეტიც, არ არსებობს ამ თვალსაზრისით ღრმად გააზრებული, სისტემური პოლიტიკა. სამეცნიერო წრეებში ბოლომდე არ არის ჩამოყალიბებული „წ“, „ჩ“ მენარმეობის სწორი და ერთგვაროვანი გაგება. ხშირად სოციალურ მენარმეობა გაიგივებულია მეცენატობასთან, ამ სფეროში არასამთავრობო ორგანიზაციების საქმიანობასთან, რაც, თავის მხრივ, ართულებს სწორი სოციალური პოლიტიკის შემუშავებას.

ნაშრომში განხილულია სოციალური მენარმეობის არაერთგვაროვანი გაგების, მეთოდოლოგიური გაზომვის საზღვარგარეთის გამოცდილება და მისი შესაძლებლობების რეალიზაცია საქართველოში.

საკვანძო სიტყვები: სოციალური მენარმეობა, კვლევის მეთოდოლოგია, განსხვავებული მიდგომები, მნიშვნელობა საქართველოში.

სოციალური მენარმეობა, როგორც ბიზნესის ფანოშენი

ზოგადად ცნობილია სოციალური მენარმეობის რამდენიმე შემადგენელი. ესენია: უშუალოდ მენარმეობა, რომლის მიზანია რისკზე დაფუძნებული მოგების მიღება და სახელმწიფოს სოციალური საქმიანობა, რომლის მიზანია სოციალური ამოცანების გადაწყვეტა. ამ ძირითადი შემადგენლებიდან გამომდინარე განსხვავებულია სოციალური მენარმეობის ეკონომიკური, პოლიტიკური და სოციალური ასპექტები.

ცხადია, რომ მენარმეობის ძირითადი ფუნქცია იმ ახალი შესაძლებლობების შექმნაა, რომელიც ხელს უწყობს საქონლისა და მომსახურების რეალიზაციას. ის მოიცავს იმ ღონისძიებათა კომპლექსს, რომლის მიზანი კონკურენტუნარიანი ბიზნესის შექმნა, მოგების მიღებაა [1, გვ. 47]. მენარმე არის ინდივიდი, რომელიც უპირველეს ყოვლისა საქმიანობს საკუთარი თავისთვის, თუმცა მისი მოგება, ა. სმიტის მიხედვით, ტრანსფორმირდება საზოგადოებრივ (სოციალურ) სიკეთეებში[4].

ფრანგი განმანათლებელი ჟან ბატისტ სეი მიიჩნევდა, რომ „მენარმე ახდენს ეკონომიკური რესურსების ტრანსფორმაციას“, ხოლო ჯონ დისი სწორად მიუთითებს, „რომ მენარმეები ქმნიან ღირებულებას“, რომელიც შემდეგ განიცდის ტრანსფორმაციას სოციალურ სიკეთეებში. ის წერდა „მენარმეები ჯ.შუმპეტერის მიხედვით, არიან ეკონომიკის რეფორმატორები, რომლებიც ხელს უწყობენ მის განვითარებას.“ [5. გვ. 39–40.]

პიტერ დრუკერს არ მიაჩნია რომ მენარმეები ქმნიან ცვლილებებს, ის თვლის, რომ ისინი იყენებენ ცვლილებათა შედეგებს (ტექნოლოგიურს, სოციალურს და სხვა)[6, გვ.67–68]. ჰარვარდის ბიზნესის სკოლის პროფესორი ჰ.სტივენსონი ასკვნის, რომ მენარმეები არა მხოლოდ ეძებენ შესაძლებლობებს, არამედ ქმნიან მათი რეალიზაციის გზებს, ახდენენ სხვისი რესურსების მობილიზებას საკუთარი ამოცანების გადასაწყვეტად [7, გვ. 62].

კომერციული მენარმეობა არის ორიენტირებული საბაზრო მექანიზმებზე და მისი ძირითადი მიზანი მოგების მიღებაა. მაშინ, როდესაც სოციალური მენარმეობის მიზანი არის სოციალური

ამოცანების გადაწყვეტა. მენარმეობა არ ეწინააღმდეგება ამ ამოცანებს, ის სავსებით თავსებადია სოციალურ ეკონომიკასთან, რომლის რეალიზაციის ერთ-ერთ ფორმად გვევლინება. სოციალური სანარმოს მიერ შექმნილი ღირებულება მოიხმარება უშუალოდ საზოგადოების მიერ, ემსახურება მისი ინტერესების დაკმაყოფილებას და ახლავს ისეთი პოზიტიური შედეგები, როგორიცაა: სამუშაო ადგილების შექმნა, სენსიტიური ჯგუფების დასაქმება და სხვა.

სოციალური სანარმოო ქმნის სოციალურ ღირებულებას, ის იძლევა სოციალური პრობლემების გადაჭრის გზებს, რომლებიც განსხვავებულია ფილანტროპიისგან. სოციალური მენარმეობა გვთავაზობს სოციალური ამოცანების გადაწყვეტის სრულიად ახალ მექანიზმს, რომელიც სცდება ფილანტროპიის მიზნებს და სახელმწიფოს სოციალურ პოლიტიკას.

ნავარის უნივერსიტეტის კვლევაში [8] ასახულია სოციალური მენარმეობის მოტივაცია:

- სოციალურ მენარმეებს ამოძრავებთ საზოგადოებრივი ცვლილებებისაკენ სწრაფვა;
- სოციალურ მენარმეებს შეუძლიათ გამოიყენონ, როგორც კომერციული, ასევე სოციალური შესაძლებლობები;
- სოციალური მენარმეები ორიენტირებულნი არიან სოციალური ღირებულების შექმნაზე.

გრეგორი დისმა სოციალური მენარმე განმარტა, როგორც სოციალური აგენტი, რომლის მიზანია საზოგადოების გარდაქმნა, ახალი სოციალური ღირებულებების შექმნა [9], ხოლო ჰარვარდის ბიზნესის სკოლის პროფესორების რ. მარტინისა და ს. ოსბერგის აზრით, სოციალური აქტივისტებისაგან განსხვავებით, სოციალური მენარმეები ქმნიან პროდუქტს ან მომსახურებას [10].

„სოციალური მენარმეობის“ თეორიული საფუძვლები

სოციალური მენარმეობის ერთ-ერთ პირველ დამფუძნებლად მიიჩნევა ბრიტანელი მოწყალეების და ფ. ნაიტინგეილი, რომელიც იბრძოდა სამხედრო ჰოსპიტალებში პირობების გასაუმჯობესებლად, რის შედეგად იქ 20-ჯერ შემცირდა სიკვდილიანობა. ამავე მიმართულებით მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა რ. ზაფარმა, რომელიც ცდილობდა ქალების ეკონომიკური უფლებების გაუმჯობესებას პაკისტანში, რისთვისაც მან გახსნა ათასი მიკროსაკრედიტო ორგანიზაცია [11, გვ. 51–53].

მიუხედავად იმისა, რომ სოციალური მენარმეობის პრაქტიკა არ არის ახალი, მისი კვლევა რამდენიმე ათეული წლის წინ დაიწყო. დღეისათვის არ არსებობს სოციალური მენარმეობის, როგორც ტერმინის ერთიანი პარადიგმა [12, გვ. 373]. უფრო მეტიც, განსხვავებულია ის მეთოდები (რაოდენობრივი და ხარისხობრივი), რომლებიც გამოიყენება სოციალური მენარმეობის კვლევის პროცესში. სოციალური მენარმეობის პრობლემის მიმართ დიდი ინტერესის მიუხედავად, სამეცნიერო კვლევები ამ დარგში ერთობ მოკრძალებულია. მცირეა იმ სამეცნიერო ნაშრომების რაოდენობა, რომლებიც ეხება სოციალურ სფეროში სამენარმეო აქტივობის პრობლემატიკას. მიუხედავად ამისა, ზოგიერთი კვლევა ავსებს ამ დანაკლისს [13].

დღეისათვის არსებული რაოდენობრივი კვლევები არ იძლევა სოციალური მენარმეობის ემპირიული შესწავლის ზუსტ შედეგებს. აქ თავს იყრის რამდენიმე მეთოდოლოგიური პრობლემა, რომელთაგანაც უმნიშვნელოვანესია სოციალური მენარმეობის გაზომვის საკითხი, რომლის გადასაწყვეტად აუცილებელია სხვადასხვა ქვეყანაში ერთიანი მეთოდოლოგიური კონსენსუსის მიღწევა.

სოციალური მენარმეობის გაზომვის გლობალური ინსტრუმენტის მიღწევა პრობლემურია რამდენიმე მიზეზის გამო:

- სხვადასხვა ქვეყნებში არსებობს სოციალური მენარმეობის განსხვავებული გაგება.
- ზოგადად, ქვეყნებში სოციალური მენარმეობის განმარტებები ერთგვაროვანია, მაგრამ არსებობს მათი განსხვავებული ინტერპრეტაცია.
- განსხვავებულია სოციალური მენარმეობის მიზნები და ამოცანები.
- ამ საკითხების ფუნდამენტური კვლევა წარმოდგენილია ნაშრომში [14].

სოციალური მენარმეობა სუსტად ინსტიტუციონალიზებულია, პრაქტიკოს-სპეციალისტების მიერ მნიშვნელოვანი ყურადღება ეთმობა მის იმ ასპექტს, რომელიც ეხება სოციალური მენარმეობის დარგში ცალკეულ ქვეყნებში დაგროვილ გამოცდილების შესწავლას.

სამეცნიერო გამოკვლევაში [15] ყურადსაღებია ნაშრომები (152 სტატია და წიგნი) გამოქვეყნებული დიდ ბრიტანეთში სოციალური მენარმეობის პრობლემაზე. უკანასკნელი 18 წლის განმავლობაში ამ პრობლემას ანალიზებს მეცნიერული სტატიები სხვადასხვა მიმართულების ჟურნალებში: მენეჯმენტში - 26%, პოლიტოლოგიაში - 10%, ეკონომიკაში - 9%, მარკეტინგში - 6%, სოციოლოგიაში - 5%. ავტორები აკეთებენ ზოგად დასკვნას იმის შესახებ, რომ სოციალური მენარმეობის დარგში კვლევები დისციპლინათშორისი ხასიათისაა [15, გვ 104]. სამეცნიერო სტატიებში ძირითადად გამოიყენება აღწერილობითი, პროგნოსტიკული და ანალიტიკური კვლევის მეთოდები.

აღწერილობით კვლევებში წარმოდგენილია სოციალური მენარმეობის სფეროში არსებული მდგომარეობა, ანალიტიკური ადგენს იმ ურთიერთკავშირს, რომელიც არსებობს სოციალურ

მენარმეობასა და სხვა სოციალურ სფეროებს (მაგალითად ეკონომიკას) შორის, პროგნოზტიკულში წარმოდგენილია სოციალური მენარმეობის განვითარების მოსალოდნელი შედეგები.

ამდენად, სოციალური მენარმეობის ხარისხობრივი კვლევის მეთოდების დროს გამოიყენება დასაბუთებული თეორიები, ინტერპრეტაცია, ხოლო რაოდენობრივი კვლების დროს: კორელაცია, აღწერითი სტატისტიკა, რეგრესია, რანჟირება, T-test, კლასტერული ანალიზი.

ნაშრომის [16] ავტორები ამტკიცებენ, რომ თავიანთი არსებობის პირველ ათწლეულში სოციალური მენარმეობის ხასიათის ნაშრომები იყო აღწერილობითი და არა პროგნოზტიკული ხასიათის. ამ საფუძველზე ისინი აკეთებენ ზოგად დასკვნას, რომ ამის გამო, სოციალური მენარმეობის კვლევა დაწყებით სტადიაზე იმყოფება, რასაც არ შეაქვს სიცხადე სოციალური მენარმეობის ფენომენის კვლევაში. ამავე კვლევაში აღინიშნება, რომ რაოდენობრივი კვლევების სიმცირე განპირობებულია ზუსტი სტატისტიკური ინფორმაციის არარსებობით.

ცალკეულ კვლევებში სტატისტიკური მონაცემები მიიღება ინტერვიუების ან გამოკითხვის და არა სტატისტიკური დაკვირვების გზით. სოციალური მენარმეობის კვლევის პროცესში ვერ მივიღებთ ზუსტ მონაცემებს მანამ, სანამ თეორიული მიგნებები არ გახდება ნათელი და ერთგვაროვანი, ხოლო ჰიპოტეზების აგება და შემოწმება რაოდენობრივი მეთოდების საფუძველზე შესაძლებელი.

მომავლის კვლევებში უნდა გაფართოვდეს სოციალური მენარმეობის კონცეფციის საზღვრები. მაგალითად, პერედო და კრისმანი [17, გვ. 216-217] აფართოებენ სოციალური მენარმეობის ჩარჩოებს და სწავლობენ მის თავისებურებებს სოციალურ თემებში, რითაც თეორიულ მიგნებებს უკავშირებენ კომერციულ მენარმეობას, ანტროპოლოგიას, სოციალურობის თეორიას. ისინი ავლენენ იმ ზღვარს, რომელიც არსებობს სტანდარტულ და თემებში არსებულ მენარმეობას შორის. მათ მოდელში ეკონომიკური ფაქტორები ინტეგრირებულია სოციალურ კაპიტალთან, რაც კარგად ვლინდება თემების კვლევის პროცესში.

სოციალური მენარმეობის განვითარების პრობლემები საქართველოში

საქართველოში მზარდი პოპულარობით სარგებლობს სოციალური მენარმეობა, თუმცა, აღნიშნულ ბიზნესმოდელს პრაქტიკულად მხოლოდ არასამთავრობო სექტორი იყენებს.

სოციალურ მენარმეობას, საქართველოში აქვს თავისებურებანი და ის აღიქმება, როგორც შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირების დასაქმების საშუალება, მაშინ, როდესაც სოციალური მენარმეობის აქტივობის სპექტრი ძალიან ფართოა.

საქართველოში ჯერჯერობით არ არსებობს სოციალური მენარმეობის განმსაზღვრელი ოფიციალური იურიდიული ტერმინი და მისი მარეგულირებელი საკანონმდებლო ბაზა ან მექანიზმები. შესაბამისად, ნებისმიერ ორგანიზაცია ან კომპანია სტატუსს „სოციალური საწარმო“, იყენებს ბაზარზე კონკურენტული უპირატესობის მოსაპოვებლად, ხოლო საკანონმდებლო ბაზის სისუსტის პირობებში დონორი ორგანიზაციები ან ფიზიკური პირები, რომელთაც სურთ სოციალური პროექტის განხორციელებაში წვლილის შეტანა, ვერ ახერხებენ იმის დადგენას რეალურად სოციალურ საწარმოსთან, თუ მენარმეობის სხვა ფორმასთან აქვთ შეხება. ამისათვის დონორები ქმნიან საკუთარ სტანდარტებს და კრიტერიუმებს.

საქართველოში სოციალური მენარმეობის აქტუალიზაცია საერთაშორისო დონორი ორგანიზაციების მიერ მოხდა. მათი საგრანტო პროგრამების საშუალებით დაფუძნდა 70-მდე სოციალური საწარმო. თითქმის ყველა საწარმოს შემთხვევაში, მათი სოციალური მისია შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირების დასაქმებაში მდგომარეობს, ეს ბუნებრივია, რადგანაც ჩვენს ქვეყანაში მოსახლეობის ამ ფენის სოციალური ინტეგრაცია დაბალია. საქართველოს კანონმდებლობით გრანტის მიღების უფლება არ აქვთ მოგებაზე ორიენტირებულ იურიდიულ პირებს (სს, შპს) თუ ის საგანმანათლებლო დაწესებულება არ არის. შედეგად, სოციალური მენარმეობით დაკავებულნი არიან მხოლოდ არასამთავრობო ორგანიზაციები.

აღსანიშნავია, რომ სოციალური საწარმოები ვერ ახერხებენ ფინანსური მდგრადობის უზრუნველყოფას. ამის მიზეზები მრავალია:

1) სამოქალაქო სექტორში ნაკლებადაა წარმოდგენილი კომერციულად მოაზროვნე ადამიანური რესურსები, მათ არ აქვთ შესაბამისი ცოდნა და გამოცდილება;

2) საქართველოში არ არსებობს სოციალური მენარმეობის ეკოსისტემა, რაც ხელს შეუწობს მის განვითარებასა და შენარჩუნებას.

3) სოციალური მენარმეობა არ არის ინტეგრირებული განათლებაში და ასევე შეზღუდულია ხელმისაწვდომობა ფინანსებზე.

ამით არის განპირობებული ის, რომ სოციალური საწარმოები საქართველოში დღემდე დონორ ორგანიზაციებსა და ფონდებზე არიან დამოკიდებულნი.

დასავლურ ქვეყნებში სოციალური მენარმეობა მიიჩნევა სოციალური ცვლილებებისა და პროგრესის მამოძრავებელ ძალად. ეს არის არის სოციალური პრობლემის იდენტიფიცირების და მისი მოგვარების მიზნით ბიზნეს ინსტრუმენტების გამოყენების შესაძლებლობა. ამდენად, მისი განვითარება და წახალისება განსაკუთრებით მომგებიანია განვითარებადი ქვეყნებისთვის, რადგან მრავალი სოციალური პრობლემის მოგვარება ხდება საზოგადოებრივ სანყისებზე.

ამდენად, სოციალური მენარმე არის ცვლილებების აგენტი, რომელიც ხელს უწყობს საზოგადოებრივი სიკეთის შექმნას და ცხოვრების სტანდარტების ამაღლებას.

იმისათვის, რომ საქართველოში სოციალური მენარმეობა განვითარდეს საჭიროა:

- მონესრიგდეს სოციალური მენარმეობის საკანონმდებლო ბაზა;
- წახალისდეს კერძო ბიზნესსექტორის ჩართულობა სოციალურ მენარმეობაში;
- ამაღლდეს საზოგადოებრივი ცნობიერების დონე ამ დარგში.

საბოლოო ანგარიშით, ზემოაღნიშნული საჭიროებს სახელმწიფოს მხრიდან სოციალური მენარმეობის განვითარებაში აქტიურ ჩართვას. უნდა აღინიშნოს, რომ სახელმწიფოს მხრიდან განხორციელებული ასეთი აქტივობა სოციალური მენარმეობის დახმარებისა და განვითარებისთვის გამოყოფილი ფულისრეფექტიანი ინვესტირების საშუალება იქნება [18].

ლიტერატურა

1. T.Shengelia. Global Business. Tbilisi, 2017
2. Dees J. The meaning of «social entrepreneurship». Draft Report for the Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership. Stanford: Stanford University, 1998.
3. Holmen P., Mizzi J. La iniciativa de emprendimiento social de la Comisión Europea. Mercado Interior y Servicios, 2014. Santos F.M. A positive theory of social entrepreneurship // Journal of Business Ethics. 2012. Vol. 111. No. 3. P. 335–351]
4. Gartner W. «Who is an entrepreneur?» is the wrong question // Entrepreneurship. Theory. Practice. 1989. No. 13 (4). P. 47–68.
5. Hébert R., Link A. The Entrepreneurs: Mainstream Views and Radical Critiques. New York: Praeger, 1988.
6. Dees J., Anderson B. Framing a theory of social entrepreneurship: Building on two schools of practice and thought // Research on Social Entrepreneurship: Understanding and Contributing to an Emerging Field. 2006. Vol. 1. No. 3.
7. Drucker P.F. The discipline of innovation // Harvard Business Review. 1985. Vol. 63. No. 3.
8. Stevenson H.H. A perspective on entrepreneurship. Harvard Business School Working Paper, 1983.
9. Mair J., Marti I. Social entrepreneurship: What are we talking about? A framework for future research. IESE Business School, 2004. No. D/546.
10. Dees G. The meaning of «social entrepreneurship». Draft Report for the Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership. Stanford: Stanford University, 1998.
11. Martin R., Osberg S. Getting beyond better: How social entrepreneurship works. Harvard Business Review Press, 2015.
12. Mair J., Marti I. Social entrepreneurship: What are we talking about? A framework for future research. IESE Business School, 2004. No. D/546
13. Bacq S., Janssen F. The multiple faces of social entrepreneurship: A review of definitional issues based on geographical and thematic criteria // Entrepreneurship & Regional Development. 2011. Vol. 23. No. 5–6.
14. Kerlin J. (ed.). Social enterprise: A global comparison. Hanover, NH: Tufts University Press, 2009.
15. Kerlin J.A. A comparative analysis of the global emergence of social enterprise // VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations. 2010. Vol. 21. No. 2. P. 162–179.
16. Lepoutre J., Justo R., Terjesen S., Bosma N. Designing a global standardized methodology for measuring social entrepreneurship activity: the Global Entrepreneurship Monitor social entrepreneurship study // Small Business Economics. 2013. Vol. 40. No. 3.
17. Short J.C., Moss T.W., Lumpkin G.T. Research in social entrepreneurship: Past contributions and future opportunities // Strategic Entrepreneurship Journal. 2009. Vol. 3. No. 2. P. 161–194.]
18. Peredo A.M., Chrisman J.J. Toward a theory of community-based enterprise // Academy of Management Review. 2006. Vol. 31. No. 2. P. 309–328.
19. <http://forbes.ge/blog/237/socialuri-mewarmeobis-indikatorebi>

RESEARCH METHODOLOGY AND THE IMPACT OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP ON THE SOLUTION OF SOCIAL PROBLEMS IN GEORGIA

Shengelia Temur

professor,

Iv.Javakishvili Tbilisi State University.

Head of International business Department

Summary

Social entrepreneurship is a multifaceted phenomenon, its theoretical foundations are not fully established. Even though the practice of social entrepreneurship is not new, its study began several decades ago. As of today, there is no paradigm for social entrepreneurship. In addition, there are various methods (quantitative and qualitative) that are used in the study of process of social entrepreneurship. Despite the great interest in the field, the scientific research in this area is limited. The number of scientific papers concerning the problems of entrepreneurial activity in the social sphere are small. Existing quantitative research do not give exact results of empirical study for social entrepreneurship.

In Georgia there is no official legal term defining social entrepreneurship, nor legal framework and mechanisms. For the development of social entrepreneurship in Georgia it is necessary to: establish the legal basis of social entrepreneurship; encourage private business participation in social entrepreneurship; raise public awareness in this sphere.

Key words: *Social Entrepreneurship, Research Methodology, Different Approaches, Importance in Georgia.*